

ISSN 0350–185X

UDK 808

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
И
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

ЛУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

КЊ. LXXIV, СВ. 2

Уређивачки одбор:

*др Јасна Влајић-Појовић, др Рајна Драгићевић, др Најда Иванова,
др Александар Лома, др Алина Маслова, др Софија Милорадовић,
др Мирослав Николић, др Слободан Павловић, др Предраг Пипер,
др Слободан Ремеић, др Живојин Сјанојчић, др Јелица Сјојановић,
др Срејто Танасић, др Зузана Тојолињска, др Анајолиј Турилов,
др Викјор Фридман*

Главни уредник
Предраг Пипер

БЕОГРАД
2018

ISSN 0350-185X, – Књ. 74, св. 2 (2018), стр. 109–138

УДК: 811.163.41'366.582

811.163.41'367

COBISS.SR-ID 271876108

DOI: <https://doi.org/10.2298/JFI1802109S>

Примљено: 2. јуна 2018.

Прихваћено: 25. јуна 2018.

Оригинални научни рад

СТЕФАН Б. СТОЈАНОВИЋ*

Универзитет у Београду

Филолошки факултет

Катедра за славистику

О ОСНОВНОМ ЗНАЧЕЊУ СРПСКОГ ПЕРФЕКТА АКТИВНЕ ДИЈАТЕЗЕ И ЊЕГОВОЈ ТИПОЛОШКОЈ КЛАСИФИКАЦИЈИ

Овај рад представља покушај типолошке класификације српског перфекта, односно покушај да се установи у којој мери се српски перфект може сматрати перфектом. Након синтаксичке анализе низа примера употребе перфекта у различитим контекстима, дошли смо до закључка да перфект као основно има перфектно значење, али да се данас може употребити и у наративу. Затим смо покушали да прецизније одредимо положај перфекта у темпоралном систему српског језика, тачније његов однос према аористу и крњем перфекту. Установили смо да аорист и крњи перфект такође изражавају перфектно значење, али да им то значење није основно, заправо да су ова два претеритална облика неспецификована по питању временске оријентације. Утврдили смо да перфект изражава широк спектар перфектних значења, док су аорист и крњи перфект семантички специјализованији, односно ограниченији што се тиче изражавања перфектне семантике. Перфект смо класификовали као неспецијализовани проширени перфект, док смо аорист и крњи перфект класификовали као специјализовани проширени претерит, односно специјализовани проширени перфект. Употреба поменутих трију претериталних облика се у одређеним случајевима преклапа, али оваква ситуација је када су у питању перфекти пре правило него изузетак.

Кључне речи: српски језик, перфект, аорист, крњи перфект, синтакса глаголских облика, славистика.

1. У домаћој србистици под *перфектношћу* се подразумева радња у прошлости чије су последице актуелне у референтно време (време говорења или нека друга тачка која се у тексту схвата као

* stefanst1@gmail.com

садашњост), односно неко стање које је последица радње у прошлости. Уместо термина *йерфекѣносѣ* у истој литератури синонимично се користи још и термин *резулѣаѣивносѣ*. Ово значење перфекта одавно је познато у домаћој србистици, и помињу га готово сви домаћи изучаваоци синтаксе глаголских облика (нпр. МАРЕЋИЋ 1963: 628; МУСИЋ 1926: 125, 128; БЕЛИЋ 1926–1927: 121–122; СТОЈИЋЕВИЋ 1951: 14–17; ВРАВЕС, НРАСТЕ и др. 1952: 225–226; ПАВЛЕ ИВИЋ 1953–1954: 249–251; ЖИВКОВИЋ 1963; СТЕВАНОВИЋ 1968а: 48–56; МРАЗОВИЋ, ВУКАДИНОВИЋ 1990: 121; ТАНАСИЋ 2005: 392; КЛИКОВАЦ 2011–2012: 26–28; СТОЈАНОВИЋ 2017: 214–232).

У типолошкој лингвистичкој литератури перфектност и резултативност се данас углавном посматрају као два различита значења (в. ПЛУНГЈАН 2016: 7), што и ми прихватимо. Под *резулѣаѣивношћу* се подразумева *сѣање* које је последица неке радње у прошлости (в. нпр. НЕДЈАЛКОВ, ЈАХОНТОВ 1988: 6; ВУБЕЕ, ПЕРКИНС и др. 1994: 54, и другде у књизи; LINDSTEDT 2000: 366–367; ПЛУНГЈАН 2016: 9–10; СТОЈАНОВИЋ 2017: 15, и другде); под *йерфекѣиношћу* се углавном подразумева радња чије су неке последице релевантне у садашњости (нпр. НЕДЈАЛКОВ, ЈАХОНТОВ 1988: 15; ВУБЕЕ, ПЕРКИНС и др. 1994: 54, 62; LINDSTEDT 2000; ПЛУНГЈАН 2011: 388–389; ДАНЛ, VELUPILLAI 2013; ГОРБОВА 2014: 281–283; МАЙСАК, ПЛУНГЈАН и др. 2016). Код неких аутора среће се и темпорално одређење перфектности као радње у прошлости која се посматра из садашњости / времена говорења (REICHENBACH 1947: 287–298; ДАНЛ 1985: 133; СТОЈАНОВИЋ 2017: 14).

Одређење перфектности као радње у прошлости чије су последице релевантне у садашњости одговара, заправо, њеном прототипском значењу, односно перфектности у ужем смислу (в. LINDSTEDT 2000: 366, 368, 378; СИЧИНАВА 2008: 733; ТАТЕВОСОВ 2015: 72–73; ФЕДОТОВ, ЧУЙКОВА 2016: 69; СТОЈАНОВИЋ 2017: 2–3), а не перфектности у целини. Таква врста перфектности се у лингвистичкој литератури најчешће назива *йерфекѣносѣ резулѣаѣа* (нпр. ДАНЛ 1985: 132–135) или *йерфекѣносѣ йекуће релеванѣносѣи* (*current relevance perfect*) (нпр. LINDSTEDT 2000). У овом раду ћемо за означавање овог типа перфектности користити први термин.

Перфектност резултата ћемо илустровати следећим примером:

(1) *Заборавили смо на коњак* (ШЕВАРЛИЋ).

У примеру (1) облик перфекта означава радњу у прошлости чије су последице релевантне у садашњости: коњака у време говорења нема, а то је свакако релевантно за учеснике у ситуацији.

Поједини домаћи лингвисти ово значење (под називом *йерфектйно* / *резултйајтйвно*) сматрају веома важним за перфект, основним (Мусић 1926: 125, 128; ЏИВКОВИЋ 1963; Кликовац 2011–2012: 26), односно истичу незамењивост перфекта у значењу перфектности резултата другим претериталним облицима (МАРЕТИЋ 1963: 628); други пак налазе да је перфект постао нека врста општег, неспецијализованог прошлог времена (СТОЈАНОВИЋ 1951: 14–17; Тошович 1985: 175–177; ТАНАСИЋ 2005: 390, 2009: 69; МИНОВИЋ 1987: 163; LINDSTEDT 2000: 366, 379), способног да замени друге специјализованије претериталне облике (нпр. МАРЕТИЋ 1963: 628; Тошович 1985: 176; МИНОВИЋ 1987: 163; ПИПЕР, КЛАЈН 2014: 392). Може се рећи да је питање основног значења перфекта у српском језику још увек отворено.

Поред перфектности резултата, у лингвистичкој литератури традиционално се издвајају још три типа перфектности: перфектност недавне прошлости, перфектност искуства и перфектност трајне ситуације (нпр. McCAWLEY 1971: 104, COMRIE 1981: 56; DAHL 1985: 132–133, 1994: 3000; DAHL, VELUPILLAI 2013; ТОММОЛА 1993: 136; КНЯЗЕВ 2007: 501–502; ГОРБОВА 2014: 277). Поједини аутори издвајају и нека друга перфектна значења, нпр. *квалификајтйвно значење йерфектйа* (ЛЕБЕДЕВА 1959а: 144–148, 1959б: 219–223; *квалификајтйвну йерфектйностй* (Стојанович 2016: 62–63, Стојановић 2017)), *количинску йерфектйностй* (Стојанович 2016: 68–69, Стојановић 2017), *чињеничну йерфектйностй* (Стојановић 2017). Ова друга перфектна значења, колико је нама познато, у домаћој србистици досада нису била предмет истраживања.

Овај рад представља покушај да се, узимајући у обзир савремена типолошка истраживања о перфекту, да одговор на питање да ли и у којој мери перфекту¹ у српском језику одговара назив *йерфектй*, односно ком типу перфекта српски перфект припада. У том смислу прво ћемо покушати да утврдимо основно значење

¹ У овом раду под перфектом ћемо подразумевати искључиво перфект *акјтйвне дијатезе*: трпни партиципи с копулом у презенту, тзв. *йерфектй йасивне дијатезе*, врше нешто другачију функцију (в. нпр. Стојановић 2017: 29–178), те заслужују да буду предмет посебне студије.

перфекта (тачка 2). Затим ћемо се окренути конкурентским претериталним облицима – аористу и крњем перфекту (тачка 3),² како бисмо утврдили у којој мери се неки од ових двају облика може сматрати *иретеријом*, који би био у опозицији према перфекту и заједно с њим чинио категорију *ирфектностии*.³ На крају ћемо (тачка 4) на основу добијених резултата покушати да типолошки класификујемо перфект у српском језику, а самим тим и аорист и крњи перфект.

2. Пажњу ћемо прво усмерити на реченице у којима је значење облика перфекта најмање условљено контекстом, односно реченице у којима је перфект употребљен у *минималном контексту*. У примеру (1) имали смо реченицу која је извучена из контекста, у реченици нису употребљене никакве одредбе које би указивале ближе на карактер радње, референтну тачку, перспективу и сл. У минималном контексту облик перфекта свршеног вида биће по правилу схваћен у значењу перфектности резултата, односно као да су последице радње у прошлости релевантне у време говорења. Тако је и у примерима (2–4):

(2) Они *су се* баш *заинајили* да нас скрате за главу (МАРКОВИЋ);

(3) Пауза. Изгледа да је Драга *заборавила* текст (МАРКОВИЋ);

(4) Можда *си* мало више *јојила* (ШЕВАРЛИЋ).

У минималном контексту срећу се и друга перфектна значења, од којих је једно и квалификативноперфектно. Ово значење, за руски језик, прва је издвојила Лебедева⁴ (1959а: 144–148, 1959б: 219–

² Имперфектом се као дијалекатским и архаичним обликом нисмо бавили. Плусквамперфект такође нисмо узели у обзир као могући претерит у српском језику.

³ Перфект у српском језику у појединим контекстима може да изрази и прошлу перфектну радњу, и да тако замени плусквамперфект (в. нпр. СТЕВАНОВИЋ 1968а: 131; ТАНАСИЋ 2009). Оваква употреба перфекта типолошки није тако необична. У зборнику *Типологија перфекта* (МАЈСАК, ПЛУНГЈАН и др. 2016) описано је неколико језика у којима перфект врши овакву функцију (в. нпр. МАЈСАК 2016: 332, 342–344; ХАНИНА, ШЛУНСКИЙ 2016: 436–437; ВОЛКОВ, ПУПЬНИНА 2016: 548–550). У овом раду нећемо се бавити таквим употребама перфекта и његовим односом према плусквамперфекту.

⁴ У домаћој литератури користи се термин *квалификативни ирфект* (нпр. СТЕВАНОВИЋ 1968а: 53–55, 1968б: 404–405; МИНОВИЋ 1987: 164; ТАНАСИЋ 2005:

223), за које каже следеће: „Качественный оттенок перфектного значения отличается от результативного, собственно перфектного, оттенка тем, что здесь к выражению наличного состояния, являющегося результатом законченного действия, прибавляется выражение качественной характеристики субъекта действия“ (ЛЕБЕДЕВА 1959а: 144, 1959б: 219). Перфект појединих глагола свршеног вида у минималном контексту изражава управо ово значење. Реч је о медијалним трансформативним глаголима, претежно инхоативне акционалне класе⁵ (СТОЈАНОВИЋ 2017: 197–214). Узмимо пример с једним таквим глаголом:

(5) Они мисле да *смо ми њолудели* (Киш).

У примеру (5) облик *смо њолудели* означава радњу која има последице у садашњости, али не било какве последице, већ такве које представљају нову особину субјекта: могућа је чак замена партиципа *њолудели* придевом *луди* без нарочите промене у значењу.

Узмимо сада једну реченицу несвршеног вида:

(6) Ја *сам* у своме животу неколико пута своје тело *излагала*... мучењу (МАРКОВИЋ).

Реченица (6) представља просто саопштење да се нешто догодило у прошлости. Говорно лице се не преноси у прошлост и не покушава да догађај представи у развоју. Несвршени вид се у оваквом контексту реализује у такозваном *ојшњифактничком значењу*. Многи лингвисти несвршени вид или његово општефактичко значење у словенским језицима (ДАНЛ 1985: 143; LINDSTEDT 2000: 370), односно у појединим словенским језицима (у руском језику (НАМБУРГЕР 1988: 240–243; КНЯЗЕВ 2007: 506; ГОРЬОВА 2014: 317; ТАТЕВОСОВ 2015: 69–70; СТОЈАНОВИЋ 2017: 232–273); у српском језику (СТОЈАНОВИЋ *ibid.*)), доводе у везу с *ексјеријенцијалношћу* – значењем које се у лингвистичкој литератури по правилу проучава у оквиру перфектне семантике.

392–394; СТАНОЈЧИЋ 2000: 387; КЛИКОВАЦ 2011–2012: 28), али се њиме означава употреба перфекта за представљање стања, најчешће у природи, као последица процеса, најчешће фиктивних; нпр. *Једно мјесито ниже Рисна, гдје су горе обје сјране залив врло сјшјеснеле, зове се Вериге* (пример, оригинално Вуков, као илустрацију квалификативног перфекта наводи Стевановић (1968а: 53)).

⁵У овом раду се под *инхоативним глаголима* подразумевају глаголи који изражавају прелаз предмета у ново стање (ШЕЛЯКИН 2007: 135).

Експеријенцијална перфектност или *перфектност искуства* представља информацију о томе да ли се радња догодила у току неког интервала. У ужем смислу вршилац радње сада може имати или немати искуство у вршењу те радње (отуда и назив). У реченици (6) облик перфекта означава радњу која се више пута догађала у току живота говорног лица. Радња је неконкретизирана у времену, тј. индивидуални случајеви остварења радње могли су се догодити у било ком тренутку од рођења закључно с тренутком говора. Падучева (2010: 32–52, и другде у књизи) издваја више типова општефактичког значења, а тип који се карактерише *крајношћу* и *временском неконкретношћу* Падучева назива *егзистенцијалним опшћефактичким значењем*. Управо овај тип општефактичког значења, а не општефактичко у целини, одговара перфектности искуства.⁶ Временску неодређеност радње у реченици (6), наравно, истиче одредба за трајање у *своје живоју*, која указује на интервал, а не на неку конкретну тачку у времену, док кратност, тачније виšekратност, актуелизује одредба *неколико љуџа*. Глагол из примера (6) ће, међутим, изражавати значење перфектности искуства и ако изузмемо ове две одредбе, односно ако га употребимо у минималном контексту (7):

(7) Ја сам [...] своје тело излагала мучењу.

У минималном контексту као подразумевана референтна тачка биће узето време говорења, и биће схваћено да је говорно лице у интервалу закључно с временом говорења барем једном изложило своје тело мучењу.

Навешћемо још неколико примера (8–10), у којима ћемо изоставити одредбе за време, како бисмо елиминисали њихов утицај на значење глаголског облика (овај принцип ћемо примењивати и надаље где буде потребно):

(8) Има вишеструких убица и таквих који су [...] бежали са робије и због тога су оковани (Андрив);

(9) То ми се [...] дешавало, и то добро знаш (Новаковић);

⁶ Уп. и сл.: „The experiential perfect is a way of referring to a past situation without referring to a particular occasion, that is to say, it is characterized by non-specific past time reference“ (LINDSTEDT 2000: 369).

(10) „Политика“ *је* [...] *йисала* о бесправном прикључењу несавесних корисника услуга ЈКП „Водовод и канализација“ (Политика, 2. 8. 2008).

Већина глагола несвршеног вида у перфекту имаће значење перфектности искуства у минималном контексту. Постоје, међутим, и изузеци. Рецимо, у примеру (11):

(11) *Сйремала сам* кућу (БЕБАЦ).

радња није ни кратна, ни временски неодређена. Облик *сйремала сам* односи се на конкретну ситуацију која непосредно претходи садашњости.⁷ Радња спремања куће је таква радња чији се резултати временом лако и брзо губе, односно ми знамо да говорно лице повремено мора да среди кућу, и да нам сигурно не саопштава да је у току живота стекло искуство у вршењу ове радње. Овакав тип општефактичког значења, код којег је радња *йојединачна* и *временски конкретизиована*, Падучева (2010: 32–52) назива *оийшйефактйичко конкретйно значење*. Општефактичком конкретном значењу у нашој терминологији одговара *чињенична йерфектйносй* (о којој ће више речи бити ниже). У овом конкретном примеру (11), међутим, чињеници да се нека радња догодила (а глаголом у овом примеру пре свега се саопштава то, иначе би био употребљен глагол свршеног вида) додаје се и чување резултата – јасно је да је у време говорења кућа спремљена, те бисмо значење овог облика протумачили као прелазно између чињеничне перфектности и перфектности резултата.

Неопходан услов за оба поменута типа општефактичког значења јесте да је радња или ситуација *йоновљива* (ПАДУЧЕВА 2010: 46). Глаголи несвршеног вида који означавају непоновљиве радње или који су употребљени да означе непоновљиву ситуацију неће

⁷ У суштини, не постоји ситуација потпуно лишена контекста, некакав „неконтекст“. У примеру (11) глагол јесте употребљен без одредбе за време, али је јасно да прелазан глагол мора бити употребљен, чак и у „минималном“ контексту, с неким директним објектом. Овде је то кућа, али могао је бити и хотел (нпр. *сйремала сам хойтел*). Или је кућа могла бити употребљена у множини (нпр. *сйремала сам куће*). У свим тим случајевима облик *сйремала сам* био би схваћен управо у значењу перфектности искуства. Исто тако и у примеру (12) могао је бити употребљен и множински субјекат (нпр. *рађала су се деца овде*), који би сугерисао поновљивост ситуације, и добили бисмо опет значење перфектности искуства у „минималном“ контексту.

у минималном контексту изражавати општефактичко значење, па самим тим ни перфектност искуства или чињеничну перфектност. Њихов перфект ће у минималном контексту бити протумачен другачије – у актуелно-трајном значењу. Такав је пример (12):

(12) [...] рађао [се] мој брат Сима [...] (Павловић).

У примеру (12) имамо глагол *рађаиџи се*, који у контексту рађања брата Симе означава непоновљиву ситуацију – брат Сима не може да се роди двапут.

Говорно лице у примеру (12) не посматра радњу у прошлости из садашњости, ретроспективно, што је својствено перфектности, већ се пребацује у време догађаја и догађаје из прошлости посматра као да се одвијају у садашњости. У примеру (12) *референтна тачка је у прошлости*, а догађај је представљен *синхроно*, тј. време догађаја и референтна тачка се подударају. Лако, међутим, можемо замислити да иза овог прошлог догађаја следе један за другим и други догађаји, што је и типичан случај када је референтна тачка у прошлости у питању. У оваквом режиму, који се назива *нарајивним режимом*, *јријоведанем*, свака наредна радња има за референтну тачку време догађаја претходне радње,⁸ односно догађаји се представљају *јросјекјивно*. Ми ћемо даље у раду ради једноставности излагања, које за тему има перфектност а не наратив, занемарити разлику између синхроног и проспективног начина представљања радње, те ћемо их оба називати *синхроном јерсјекјивом*.

Да је облик перфекта у примеру (12) употребљен синхроно с референтном тачком у прошлости могуће је доказати могућношћу замене историјским презентом без нарочите промене значења⁹:

⁸ „[...] I define a narrative discourse as one where the speaker relates a series of real or fictive events in the order they are supposed to have taken place. [...] We shall say that a sentence occurs in a narrative context if the temporal point of reference (in Reichenbach's sense) is determined by the point in time at which the last event related in the preceding context took place. [...] Basically, this means that in pure narrative discourse, every sentence except the first one is in a narrative context” (ДАНЛ 1985: 112–113).

⁹ Могућност замене историјским презентом обично се узима као дијагностичко средство да је у питању наратив, односно да је неки облик употребљен релативно (в. Мусић 1926: 121; Белић 1926–1927: 115–116, 1938–1939: 180, 1955: 3, 1973: 128–129, 140; МАРЕТИЋ 1963: 620; ВУКОВИЋ 19676: 103–104; СТЕВАНОВИЋ 1951–1952: 277). Типолошки, Дал (1985: 113) истиче да

(13) [У том тренутку] рађа се мој брат Сима.

Уз подршку контекста – одредбе у *шом њренуџку*, која референтну тачку пребацује у прошлост, могуће је догађаје из прошлости представити обликом чија је основна функција изражавање садашњих догађаја, као да се одвијају пред нашим очима – *синхроно*. Овакву употребу глаголских облика, где је референтна тачка у прошлости а догађај се посматра синхроно, у овом раду називаћемо *чисџим ѡреџерџџалним значењем*.¹⁰

Српски перфект у минималном контексту, уз ретке изузетке, изражава перфектно значење. У минималном контексту глаголи свршеног вида имају значење перфектности резултата, ређе квалификативноперфектно, док глаголи несвршеног вида по правилу имају значење перфектности искуства, ређе чињеничноперфектно или чисто претеритално значење. Перфектно значење свакако се стога, ако ништа друго, мора сматрати веома битним за перфект.

У одговарајућем контексту перфект изражава и друга перфектна значења која се могу издвојити у српском језику. Тако се, ре-

у наративном контексту језици најчешће користе немаркирани облик (уколико немају посебан облик за нарацију), те као пример таквог облика даје историјски презент. Бајби, Перкинс и др. (1994: 62) историјски презент сматрају обликом специјализованим за нарацију.

¹⁰ Одговарајући на питање шта је то прошло време (the Past), Дал (1985: 117) пише следеће: „The role of PAST, as I hinted above, depends on its interaction with other categories. [...] What I have said now is the main reason why an attempt at finding the focal uses of PAST would lead one astray: the distribution of PAST depends largely upon what is left when the other categories have taken their share of the pie.“ Другим речима, различити језици се разликују у броју и дистрибуцији претериталних глаголских облика, па се самим тим разликују и у томе који и колики „део колача“ остаје претериту кад остали претеритални облици „узму свој део“. Термин *ѡреџерџџ* користи се стога и да означи *ѡџџџе ѡрошло време*, какво, нпр., имамо у руском језику (где постоји само један претеритални облик), али и да означи облик који се доминантно користи у наративном режиму, с референтном тачком у прошлости и синхроним перспективом, и који је у опозицији према перфекту – онако, како је, уосталом, енглеско прошло време (Simple Past) одредио Рајхенбах (1947: 287–298). Ми ћемо у овом раду *ѡреџерџџалан* користити у ширем значењу – *ѡнај који се ѡноси на ѡрошло сџџуацију*, независно од референтне тачке или перспективе (нпр. *ѡреџерџџални облик*), док ћемо *чисџо ѡреџерџџално значење* користити у ужем значењу – да означимо употребу глаголских облика с референтном тачком у прошлости и синхроним перспективом, пре свега у наративном режиму (у овом значењу среће се и термин *ѡорисџо значење*).

цимо, перфектом несвршеног вида у комбинацији с одредбама које указују на свевременост радње (нпр. *увек*, *одувек*) може изразити *йерфектност* трајне ситуације. Перфектност трајне ситуације представља радњу која је започела у прошлости а која још увек траје у садашњости, с тенденцијом да се настави и у будућности. Навешћемо један пример (14):

(14) На овим просторима су *одувек живели* заједно Црногорци, Срби, муслимани, Хрвати, Албанци и тако ће бити и убудуће – рекао је Булатовић (Политика, 25. 2. 2001).

Глаголима свршеног вида добро се изражава и значење које ми називамо *количинска йерфектност* (Стојановић 2016: 68–69, Стојановић 2017: 13 и другде). Количинска перфектност представља евидентирање постигнутих резултата, броја случајева, промене неког показатеља за одређени интервал. Да би се добило значење количинске перфектности, потребна су одговарајућа средства актуелизације, а то су бројне синтагме у функцији субјекта, објекта, одредбе за меру и сл., у комбинацији с одредбама за трајање са завршеним интервалом. Узмимо реченицу (15) као пример:

(15) Подршку кандидатури Слободана Милошевића за председника Савезне Републике Југославије [...] својим потписима *је до данас дало око 10.000 грађана* [...] (Политика, 15. 8. 2000).

У примеру (15) облик перфекта *је дало* изражава значење количинске перфектности, али искључиво у комбинацији с одредбом за трајање *до данас* и бројном синтагмом *10.000 грађана* у функцији субјекта.

Перфект глагола обеју видова добро изражава и значење које ми називамо *чињенична йерфектност* (Стојановић 2017: 13–14 и другде). Чињенична перфектност представља просто саопштење о томе да се неки појединачан, конкретан догађај догодио у неко конкретно време у прошлости. Резултат оваквог догађаја може се чувати у време говорења, али тај резултат у време говорења није релевантан. Будући да смо већ наводили пример с перфектом несвршеног вида у прелазном значењу између чињеничне перфектности и перфектности резултата (11), навешћемо сада један с глаголом свршеног вида (16):

(16) У интервјуу за немачки недељник „Шпигл“ он је 2003. године *одбац*ио могућност независности покрајине [...] (Политика, 14. 12. 2006).

Овај догађај, као и мање-више било који догађај, има неке последице у садашњости, али се може рећи да је њихова релевантност мала с обзиром на временску удаљеност – ово је више информација да се неки конкретни догађај у прошлости *догоди*о. На овај догађај се посматра из садашњости, и то чињеничну перфектност одваја од чистог претериталног значења, код кога се догађај у прошлости посматра синхроно, из прошлости.

Из досад наведених примера види се да перфект у српском језику изражава читаву палету перфектних значења. Свим овим значењима заједничка је, у ствари, једино ретроспекција, односно референтна тачка у садашњости, из чега произилази и наше одређење перфектности: *йерфектност̄и је догађај у йрошлост̄и који се йосма̄тра из садашњост̄и*. Оваква – темпорална, дефиниција перфектности, за разлику од дефиниција којима се наглашава релевантност (в. горе), способна је да обухвати и она значења која су даља од прототипског.¹¹

Српски перфект се уклапа у овакво одређење перфектности: њему није својствен приказ ситуације у развоју, пребацивање у време одвијања ситуације – перфект претежно приказује радњу као чињеницу.¹² Ово је запазила и Милка Ивић (1958), која перфект у

¹¹ Ми не одричемо одређења перфектности која се базирају на релевантности догађаја или његових последица, резултата и сл. – напротив, ми сматрамо да је релевантност суштинско обележје прототипске перфектности, те да су овакве дефиниције перфектности сасвим адекватне када су у питању млади, јаки перфекти. С друге стране, слабљењем перфекта, његовим удаљавањем од прототипског значења, слаби значај релевантности догађаја а јача темпорална компонента, те једино темпорално одређење перфектности може да обухвати сва значења која се одређују као перфектна. Овим јачањем темпоралне компоненте се и може објаснити његов постепени прелазак у опште прошло време који се запажа у низу словенских, германских и романских језика (в. нпр. MASLOV 1988, КАШКИН 2010: 49–100).

¹² Ово је први запазио Павле Ивић (1953–1954: 258–260) у говору Галипољских Срба. Ивић наводи да се перфект у овом дијалекту употребљава или за недоживљену прошлост, или за *йредс̄тављање личних догађаја као йрос̄тих чињеница*: „Од аориста и имперфекта овакав се перфект разликује по томе што говорно лице нема у виду временску ситуацију и околности под којима се реализовала радња, већ само факат њене реализације, било да је тежиште

српском језику одређује као нединамичан облик. Може се рећи да је основно значење српског перфекта – перфектно.

У типолошкој литератури често се истиче *ненаративности* перфекта као грамеме (нпр. DAHL 1985: 113, 138; DAHL, VELUPILLAI 2013; ВУБЕЕ, PERKINS и др. 1994: 54; LIDSTEDT 2000: 366; КНЯЗЕВ 2007: 514; ПЛУНГЈАН 2016: 11). Сама чињеница да перфект у неком језику може бити употребљен и у наративу обично је довољна да се тај перфект класификује као ослабљени перфект, проширени перфект или чак као опште прошло време. У српском језику перфект може да се користи у наративу (в. ŽIVKOVIĆ 1963: 419). Узмимо пример (17):

(17) *Исцедио је шампон из кесице на огромну, несразмерну главу и њочео да га утрљава као да му живот зависи од тога* (НЕДЕЉКОВИЋ).

У примеру (17) облици перфекта употребљени су да означе два догађаја који *нејасредно* следе један за другим. Облици перфекта употребљени су у чистом претериталном значењу, што се може доказати заменом историјским презентом (*исцеди, њочне*). Ово значење нарочито актуелизују одредба за начин *као да му животи зависи од њога* и везник *и*.

Чак и када је у наративу, перфекту је понекад својствена извесна нединамичност, представљање радње као чињенице. Узмимо пример (18):

(18) – Не признајем наводе оптужнице. Криво ми је због свега што *се догодило*. Нисам имао намеру никога да усмртим. *Возио сам* брзином између 80 и 90 километара. У једном тренутку *сам се сагнуо* да променим станицу на радију, а када *сам њодигао* главу *видео сам* црну силуету која *се њомерала* на средини десне возне траке којом *сам се крећоо*. У тренутку када *сам се њриближио* силуети, нагло *сам скренуо* улево, а потом *чуо* ударац од којег *је њукло* предње ветробранско стакло (ПОЛИТИКА, 28. 1. 2009).

У примеру (18) облици перфекта означавају радње које непосредно следе једна за другом (изузев прва два облика *се догодило* и *нисам имао намеру*, којима се даје само општа информација о догађају, односно општа оцена догађаја). Уочавамо да у овом

значања на стању које је последица тог факта (резултативност) или баш на самом факту. Изостаје уживљавање у један моменат у прошлости карактеристично за проста претеритална времена“ (ПАВЛЕ ИВИЋ 1953–1954: 258).

сведочењу (реч је о аутентичном тексту из новина) говорно лице радње које смењују једна другу представља искључиво перфектом, избегавајући друге облике који су типични за наратив – историјски презент, крњи перфект, аорист. По нама, перфект је овде употребљен из прагматичних разлога – да догађаје што је више могуће представи као чињенице. Замена историјским презентом и овде је могућа, али се тиме донекле мења прагматички карактер текста.¹³

Већу динамичност перфект добија највише када се употреби заједно с другим облицима које обично користимо у наративу. Узмимо пример (19):

(19) *Ћуџали смо. Иза острва, дуго и с напором, њојављивао се тегљач, потом заређаше шлепови (АЛБАХАРИ).*

У примеру (19) чисто претеритално значење актуелизује облик аориста *заређаше*, али и одредба за време *њојом*, која пребацује референтну тачку у прошлост и указује на догађаје који стоје у некаквом редоследу. У примеру (19) сви глаголски облици, укључујући и облике перфекта, потпуно су замењиви презентом (*ћуџимо, њојављује се, заређају*).

Перфект, дакле, *може* да изрази чисто претеритално значење, али му је то секундарно значење – оно мора да се актуелизује контекстом, док му је перфектно значење *основно*.

Овакво гледиште се донекле слаже и с мишљењем које су имали Мусић (1926: 128–129), Белић (1999: 294, 1926–27: 120–124, 1973: 142–143), Живковић (1963: 420) да се перфект првенствено употребљава индикативно, односно да је ретроспективни поглед на догађај главно значење перфекта. Сада када сматрамо да можемо да кажемо да смо утврдили да *српски њерфект њесџе њерфект*, пажњу ћемо окренути другим двама претериталним облицима способним да конкуришу перфекту – аористу и крњем перфекту, како бисмо утврдили у којој мери се аорист или пак крњи перфект данас могу сматрати претеритом који би био у опозицији с перфектом и с њим чинио категорију перфектности.

¹³ Употреба перфекта у наративу и разни прагматички, дискурсивни и други фактори који условљавају његов избор у односу на друге глаголске облике у овом режиму могли би бити предмет посебног научног рада. Ми услед техничких ограничења не можемо у овом раду више пажње да посветимо овој теми.

3.1. Аорист данас јако добро изражава перфектно значење. Узмимо следећи пример:

(20) А види ја – обријан, дотеран, лепо обучен, возим ципа, ал шта ми то вреди кад ме бриге *иоједоше* (Панић).

У примеру (20) облик аориста *иоједоше* изражава радњу чије су последице релевантне у садашњости – говорно лице је под стресом, у бригама; на то указују и облици садашњег времена, као и трпни партиципи без копуле у резултативном значењу. Облик аориста овде изражава значење перфектности резултата.

Аорист изражава и друга перфектна значења. У примеру (21), рецимо, аорист има значење перфектности искуства, које актуелизује контекст упитне реченице у комбинацији с одредбом *некад*¹⁴:

(21) *Изађе* ли ти некад из центра? (Блиц, 14. 3. 2012, коментари).

За разлику од перфекта, међутим, аорист уз перфектно значење изражава и велику количину експресивности¹⁵ – чуђење, незадовољство, изненађеност. Тако у примерима (20–21) имамо изражено незадовољство. У примерима (20–21) облици аориста замењиви су перфектом што се тиче изражавања перфектности, али би се у случају замене изгубила нијанса експресивности. Урођена експресивност аориста у великој мери и ограничава његову употре-

¹⁴ Ова одредба упућује на неодређен интервал који траје до времена говорења, и, самим тим, актуелизује кратност и временску неодређеност својствену перфектности искуства. На везу одредби типа *икад*, *никад*, односно упитних и одричних реченица с перфектношћу искуства већ је указивано (нпр. ДАНЛ 1985: 142; LINDSTEDT 2000: 369; Стојановић 2017: 254–259, и другде).

¹⁵ Велики број аутора приметно је појачану експресивност аориста: МАРЕТИЋ (1963: 619); ВУКОВИЋ (1938–1939: 94), ВУКОВИЋ (1967а: 24, 1967б: 96–97); ВРАБЕС, НРАСТЕ и др. (1952: 223–224); ТОШОВИЧ (2006: 196–199); ПИПЕР, КЛАЈН (2014: 391); Стојановић (2017: 326–343). Керкез (2012) нарочито истиче неочекиваност радње изражене аористом, односно његово адмиративно значење (адмиративно значење наводи и Поповић (2014: 349–350)). Многи аутори истичу и евиденцијалне обертоне код аориста: ВУКОВИЋ 1938–1939: 84, ВУКОВИЋ 1967а: 23–24, 1967б: 97, 1967в: 305–311; Столићевећ 1951; Стевановић 1951–1952: 273–274, 1957: 139–140; Сладолевић 1953–1954: 213–214, 1955–1956: 131, 135–136; Павле Ивић (1953–1954: 240–244, 249); МПНОВИЋ (1987: 166); Станојчић (2000: 391); Тошовић (2006: 194); Поповић (2014: 347–350, 2015); ПИПЕР, КЛАЈН (2014: 391); ми се услед техничких ограничења нећемо дубље бавити овом темом.

бу у перфектном значењу: аористу ће бити дата предност у односу на перфект само онда када радња заслужује да буде представљена експресивно, док се поједина перфектна значења тешко спојива с експресивношћу аористом готово и неће изражавати. Аорист тако ретко изражава значење чињеничне перфектности, што објашњава и његово одсуство из научног и правног језика, свих формалнијих стилова, које помињу поједини аутори (нпр. МІНОВИЋ 1987: 163; Тошович 1985: 181, 2006: 194). Ово можемо лако проверити уколико облик перфекта из примера (16) заменимо аористом, што доводи до реченице у којој аорист није употребљен у духу савременог српског језика:

(22) У интервјуу за немачки недељник „Шпигл“ он 2003. године
**одбаца* могућност независности покрајине.

Аорист се, слично, не употребљава ни у значењу количинске перфектности (нисмо у грађи нашли ниједан пример), где појачана експресивност аориста такође није прикладна. Евентуална замена облика перфекта из примера (15) доводи до реченице која је, додуше, граматички исправна, али стилски није у духу српског језика (23) (барем не ван неког врло специјалног контекста који би оправдао експресивност аориста):

(23) Подршку кандидатури Слободана Милошевића за председника Савезне Републике Југославије својим потписима до данас *?даде* око 10.000 грађана.

Аорист од глагола несвршеног вида данас се ретко употребљава (в. СТЕВАНОВИЋ 1968а: 79; МІНОВИЋ 1987: 167; Тошович 1985: 181; МРАЗОВИЋ, ВУКАДИНОВИЋ 1990: 118; Станолчић 2000: 392), што додатно ограничава употребу аориста у перфектним значењима која се везују за несвршени вид – перфектности искуства и перфектности трајне ситуације.

Као и перфект, аорист перфектно значење, пре свега перфектност резултата, изражава и у минималном контексту. Као пример даћемо глаголе из примера (20) и (21):

(24) Бриге ме *иоједоше*;

(25) *Изађе* ли ти из центра?

У минималном контексту се срећу и примери квалификативне перфектности с експресивним обертонима; реч је о свршеним

медијалним трансформативним глаголима, претежно инхоативне акционалне класе. Нпр.:

(26) Е моја Брено *осћари* и ти! (Блиц, 13. 9. 2010, коментари).

3.2. И крњи перфект добро изражава перфектно значење. Узмимо пример (27):

(27) Црногорци брутално *йрећукли* Хрвате (Блиц, 6. 5. 2018).

У примеру (27) крњи перфект биће схваћен пре свега у значењу *йерфекћиносћии свежих весћии*.¹⁶ Ово значење, под називом *јављање*, у српском језику први помиње Вуковић (1938–1939: 91–96). Јављањем, новином, најчешће у новинским насловима, касније су се бавили и други лингвисти (Грицкат 1954: 65–67; Стевановић 1968а: 73; МІНОВИЋ 1987: 164; СТАНОЈЧИЋ 2000: 387–388; ТАНАСИЋ 2005: 396–397; КЛИКОВАЦ 2011–2012: 31; СТОЈАНОВИЋ 2017: 299–304). Крњи перфект ово значење по правилу изражава и у минималном контексту, што се види из примера (27). Навешћемо још пар оваквих примера (сви из новинских наслова):

(28) Полиција на Вождовцу *йронашла* петогодишњака самог УСРЕД НОЋИ (Блиц, 6. 5. 2018);

(29) Тинејџер *йокушао* да обије кафану у Нишу (Блиц, 24. 1. 2016).

Значење свежих вести у минималном контексту неће бити толико типично за трансформативне медијалне глаголе, чије ће значење

¹⁶ *Перфекћиносћии свежих весћии* у лингвистичкој литератури се поистовећује с *йерфекћиношћу недавне йрошлосћии*. Перфектност недавне прошлости и перфектност резултата се семантички прилично преклапају (в. ДАН 1985: 133; Томмола 1993: 136; Горбова 2014: 278): нешто ће утолико бити релевантније уколико се догодило ближе времену говорења. Перфектност свежих вести се, стога, може посматрати као најчешћи и најтипичнији случај перфектности резултата. Горбова (2014: 279–281) сматра да је перфектност недавне прошлости издвојена као посебан тип пре свега захваљујући томе што је типологија перфектних значења разрађивана претежно на енглеском језику, који не дозвољава употребу перфекта с одредбама за тачно време у прошлости, али прави изузетак када су у питању одредбе које се односе на непосредну прошлост или на временски период који још увек није истекао. Хамбургер (1988: 237) сматра да је издвајање овог типа перфектности за језик као што је руски сувишно. Ово по нама важи и за српски језик. С друге стране, сматрамо да се, барем у српском језику, може издвојити перфектност свежих вести као посебан тип перфекта, с обзиром да у српском барем постоји специјализовано морфолошко средство за изражавање овог значења – партицип без копуле.

у минималном контексту бити протумачено квалификативноперфектно или резултативно. Статичност конструкција с оваквим глаголима у извесној мери је у супротности са значењем перфектности свежих вести, где је, пре свега, реч о радњама, догађајима, а не о статичним композицијама. Такав је пример (30):

(30) [...] уста ми *се осушила* [...] (ВАСИЋ).

И глаголима несвршеног вида основно значење ће бити значење перфектности свежих вести. Навешћемо један пример (31):

(31) Караџић и Младић *се крили* у истим зградама (Блиц, 23. 1. 2016).

У контексту догађаја о којима се већ говорило или догађаја који се није недавно десио крњи перфект неће изражавати значење перфектности свежих вести. Узмимо пример (32):

(32) Берба 2004. Словенци су моји стари пријатељи, *ѿослали* ми неколико картона (ШЕВАРЛИЋ).

У примеру (32) крњим перфектом се даје додатна информација о вину које је већ тема разговора. Ова додатна информација је вероватно релевантна за разговор, те бисмо рекли да облик крњег перфекта има значење перфектности резултата. Да о вину није већ било речи, односно да је реченица употребљена у минималном контексту, значење облика крњег перфекта такође би одговарало перфектности свежих вести. Значење перфектности резултата крњег перфекта, додуше неразлучено од чистог резултативног значења, није прошло незапажено у домаћој синтакси глагола (нпр. Грицкат 1954; Стевановић 1968а: 62–66; Тошович 1985: 178, 2006: 215–216; Танасић 2005: 397; Кликовац 2011–2012: 31–32; Стојановић 2017: 304). Крњем перфекту је дата предност у односу на пуни перфект једино ради експресивности.¹⁷ Говорно лице као да жели да каже да су га Словенци баш лепо изненадили. У овом контексту крњи перфект је замењив аористом (уп. *ѿослаше*), мада мислимо да аорист

¹⁷ Многи аутори су указивали на експресивност крњег перфекта (Вуковић 1938–1939: 94; Грицкат 1954; Стевановић 1968а: 67–69; Танасић 2005: 396–397; Тошович 1985: 178, 2006: 215–217; Кликовац 2011–2012: 31; Пипер, Клајн 2014: 393; Поповић 2015: 71–72; Стојановић 2017: 297–299). Неки научници нарочито истичу нијансу неочекиваности код крњег перфекта (нпр. Кликовац 2011–2012: 31; Керкез 2012: 461–463). Поједини аутори налазе да крњи перфект изражава и евиденцијалне нијансе (нпр. Миловић 1987: 163; Поповић 2014: 347–350, 2015).

уноси ипак већу дозу експресивности; замена пуним перфектом ништа не мења на плану перфектности, али се потпуно елиминише експресивност.

Када су остала перфектна значења у питању, крњи перфект испољава велика жанровска ограничења. Тако у примеру (33) имамо чињеничну перфектност:

(33) *Дијломирао* драматургију 1990. године на Факултету драмских уметности (Панић, биографија).

Говорнику српског језика јасно је да оваква реченица (33) може бити употребљена само у оквиру биографије, извештаја и сл. (в. Грицкат 1954: 69–70), односно да је употреба крњег перфекта у значењу чињеничне перфектности ограничена на овакве текстове (Стојановић 2017: 308–310). Употреба крњег уместо пуног перфекта у оваквим жанровима мотивисана је вероватно потребом за сажетошћу (в. Танасић 2005: 398; Стојановић 2017: 309). Слично је и у следећим примерима (34–35), где је крњи перфект употребљен у значењима перфектности искуства (34) и количинске перфектности (35):

(34) У два мандата *био* председник Удружења драмских писаца Србије (Панић, биографија).

(35) До сада *написао* драмске комаде: *Сад се смеј Соџице* (1990), *Сократов њесџаменџ* (1992), *Бол – Болен* (1993), *Кад ћеш доћи* (1999) [...] (Панић, биографија).

3.3. Из досадашњег излагања јасно је да аорист и крњи перфект такође добро изражавају перфектна значења, мада и с далеко више ограничења у употреби. Окренућемо се сада њиховој употреби у чистом претериталном значењу.

У разговорном језику оба ова облика широко се употребљавају у чистом претериталном значењу, заједно с историјским презентом и, понекад, пуним перфектом. Узмимо овај наратив инкорпориран у разговор (36):

(36) – Мени *се* обе ноге *одсекле*, не могу да проговорим... Он каже: „Здраво друже, здраво јуначино, како иду ствари на терену?“ Ја хоћу да одговорим, а не могу, *стигло* ми се грло, муцам, кркљам као да ме неко дави... А он *јомислио* квар на линији и *јрекиде*... (Перишић).

Аорист испољава далеко већи степен експресивности од крњег перфекта, и користи се углавном када наступи неки преломни тренутак у причи, нешто неочекивано или нешто што нисмо желели (*и њрекиде*).

Аорист се у савременом српском језику користи и као главно време приповедања у уметничкој књижевности. Овде аорист не носи експресивни карактер. Оваква употреба аориста, по нашем мишљењу, не одражава данашњи жив говор. Тошовић (2006: 194) истиче да се у књижевном стилу аорист користи много чешће него у разговорном стилу, где је, рекли бисмо, употреба аориста условљена евентуалном експресивношћу ситуације. Такав би био пример (37):

(37) Он као да *осејши* како Софкин пољубац запахује на купање, и, сав срећан, *осијаде* држећи руку на њеној глави, коси. Софка, осећајући врелину и тежину његове руке, *ѡоче* да се угиба [...] (Станковић).

За разлику од перфекта, аорист и крњи перфект уносе динамику у приповедање (Милка Ивић 1958). Евентуална замена облика аориста и крњег перфекта историјским перфектом ништа не мења што се тиче динамике, односно временске оријентације, што можемо да проверимо на примеру (36) (*одсеку, ѡдмисли, сијегне, ѡрекине*). И обратно, замена облика историјског презента крњим перфектом (аорист већ теже иде од глагола несвршеног вида, осим облика *хѡедох*) ништа битно не мења (*ја хѡео да одговорим, ја муцао, кркљао*). Поређења ради, заменом пуним перфектом губи се донекле динамика, облици перфекта могу да се протумаче и као употребљени у значењу чињеничне перфектности (нпр. *су се одсекле, ѡомислио сам, хѡео сам* и сл.).

Аористу и крњем перфекту, за разлику од перфекта, није својствена ниједна одређена референтна тачка, односно ниједна одређена перспектива; ови облици подједнако добро изражавају како претеритално, тако и перфектно значење. Њихово перфектно значење у минималном контексту лако је објаснити: „У условима где се један исти претеритални облик користи с обе референтне тачке референтна тачка у минималном контексту мора бити протумачена као ретроспективна у времену говорења, индикативно. Ово је разумљиво ако се узме у обзир да је референтна тачка у времену

говорења примарна у односу на референтну тачку у неком другом времену, исто као што је дијалог примарнији у односу на наратив“ (Стојановић 2017: 370–371).

Перфект, с друге стране, није неспецификован по питању референтне тачке и перспективе, односно има перфектно значење као основно. Овај облик може да уз одговарајућа средства актуелизације изрази и претеритално значење.

4. Говорећи о типолошкој нестабилности перфекта, Плунгјан (2016: 23) пише следеће: „В связи со сказанным диахронический аспект при типологическом изучении перфекта всегда оказывается центральным. Как кажется, наилучшая классификация типов перфекта – это не априорная синхронная таксономия, а диахроническая, т.е. учитывающая специфику эволюции перфекта, его непосредственный источник и постперфектное развитие“.

У европским језицима перфекти настају пре свега из резултативних конструкција (MASLOV 1988: 70; ВУБЕЕ, PERKINS и др. 1994: 68–69; LINDSTEDT 2000: 366–368; Плунгјан 2016: 16–17). Перфекти су, међутим, нестабилни облици (Недялков 1980: 148; LINDSTEDT 2000: 366; Плунгјан 2011: 394, 2016: 8, 22), и већ у току неколико векова се или губе, или еволуирају у смеру других граматичких значења¹⁸ (Плунгјан 2011: 394; сл. и у Плунгјан 2016: 22–23).¹⁹ Једно од најтипичнијих које се развија код перфекта или у које перфект прелази јесте претеритално (в. MASLOV 1988: 70, 76; ВУБЕЕ, PERKINS и др. 1994: 81; ДАНЛ 1994: 3001; LINDSTEDT 2000: 371–373; Плунгјан 2011: 390–392). Овакав перфект који је развио и друга, неперфектна значења Бајби, Перкинс и др. (1994: 78–81) називају *сѝари ѝерфекѝи* (*old anterior*), док га Плунгјан (2011: 391, 2016: 23–24) назива *ѝроширени ѝерфекѝи*.

¹⁸ „С диахронической точки зрения, перфект является не столько четко очерченной областью внутри универсального грамматического пространства, сколько своего рода промежуточным этапом на пути от одного устойчивого семантического прототипа (например, результативного или фазового) к другому (например, перфективному или эвиденциальному)“ (Плунгјан 2016: 22).

¹⁹ Ово је тзв. *ѝосѝѝерфекѝина фаза* (Плунгјан 2016: 23).

Када је словенски перфект у питању, он је, како се претпоставља, такође настао из резултатива (MASLOV 1988: 76–77²⁰),²¹ али је већ у време најстарије словенске писмености био у постперфектној фази, односно већ је постао *специјализовани њерфект*²². Линдстед (2000: 371), позивајући се на Томолу и Нисало,²³ наводи да је перфект у староруском језику био обавезан једино у експеријенцијалном значењу, док се значење перфектности резултата могло изразити и аористом; Плунгјан и Урманчијева (2017) наводе за старословенски језик да се перфект могао користити у значењима која бисмо ми идентификовали као експеријенцијални перфект и чињеничну перфектност,²⁴ док се у значењу перфектности резултата по правилу користио аорист.²⁵ Касни прасловенски аорист могао би се класификовати као *јроширени њреџериџи*.

У српском језику перфект данас одлично изражава читав спектар перфектних значења, укључујући и прототипско значење перфекта; штавише, за перфект свршеног вида значење перфектности резултата је и основно. Може се стога рећи да је српски перфект

²⁰ Маслов (1988: 76) наводи да је прасловенска конструкција с презентом глагола *есмь* и партиципом на *-l* још пре појаве писмености развила перфектна значења. И мада аутор експлицитно не каже да је словенски перфект настао из резултативне конструкције, ово се прилично јасно може закључити из контекста.

²¹ О резултативном пореклу перфекта говори и чињеница да у српском језику радни партицип још увек може да се употреби самостално, ван састава сложених глаголских облика, у резултативном значењу (в. нпр. Белић 1934: 37, 1973: 189–190; Стевановић 1940, 1958, 1962, 1968б: 416; Стојановић 2017: 197–214).

²² У покушају типолошке класификације српских претериталних облика користимо се терминологијом Владимира Плунгјана, представљеном у (Плунгјан 2011: 391, 2016: 23–25), односно терминима у духу ове терминологије.

²³ У чланку није наведена референца. Дато је само *p.c.* у загради, што се можда односи на *personal conversation*.

²⁴ Плунгјан и Урманчијева (2017: 14, и другде) издвајају три основна типа употребе перфекта у старословенском језику: егзистенцијалну употребу (радња се догодила барем једанпут у прошлости), за давање карактеристике вршиоца радње или теме ситуације преко прошле радње, за интерпретацију одређеног догађаја.

²⁵ „Кажется, нет таких контекстов, в которых мог бы быть употреблен перфект, но не мог бы быть употреблен аорист [...] С другой стороны, есть контексты, где аорист предпочтительнее перфекта. Это, как не странно, прежде всего резултативные контексты, которые в типологическом портрете прототипического перфекта занимают центральное место [...]“ (Плунгјан, Урманчијева 2017: 20–21).

йоврайѣио део перфектне семантике од аориста, те да представља један *неспецијализовани (ојшиѣи) йерфекѣи*. С друге стране, српски перфект данас изражава и претеритално значење, тако да бисмо га типолошки класификовали и као *йроширени йерфекѣи*.

Перфект је, дакле, у српском језику раширио семантику како у смеру прототипске перфектности, тако и у смеру претериталности – у оба случаја науштрб аориста. Уопштено гледано, перфект се у српском језику развио у сличном смеру као и у већини других словенских језика,²⁶ али ипак није постао опште прошло време.

Аорист и крњи перфект данас могу да изразе како перфектно, тако и чисто претеритално значење; крњи перфект можемо стога такође класификовати као *йроширени йерфекѣи* (будући да се развио из пуног перфекта), док аорист можемо класификовати као *йроширени йрейѣериѣи* (будући да је по пореклу претерит).

Аористикрњиперфектсу облици семантички специјализованији од перфекта, што се прилично разликује у односу на касну прасловенску ситуацију, где је аорист био претерит широке семантике (укључујући и перфектну), а крњи перфект као посебан облик није још ни постојао.

Када је крњи перфект у питању, значење перфектности свежих вести не може се извести из употребе једног претериталног облика с неспецификованом референтном тачком у минималном контексту. Ово значење представља посебан квалитет који надилази ова два чиниоца; може се рећи да је ово једно од основних значења крњег перфекта. Крњи перфект такође изражава у већини случајева и извесну дозу експресије, испољава изразита жанровска ограничења када су у питању многа перфектна значења. Овај облик бисмо стога могли да класификујемо и као *специјализовани йерфекѣи*.

²⁶ Еволуција словенских претериталних облика је врло необична, јер није текла у истом смеру. Видимо да је до касног прасловенског периода аорист био преузео већину функција перфекта, и ако је требало да неки претеритални облик нестане из језика, то је свакако био перфект, а не аорист. Па ипак, смер еволуције се окренуо, и битку је изгубио аорист, неставши из већине словенских језика или сузивши своју употребу. Можда је овакав необичан развој узрокован појавом новог аспектуалног система, где је вид почео да се изражава творбеним средствима; за разлику од аориста и имперфекта, перфект се без ограничења слагао с глаголима оба вида, те му је можда зато била дата предност у односу на аорист, који је преферирао свршени вид, или имперфект, који се градио од глагола несвршеног вида.

Аорист у разговорном језику такође изражава експресију, и то већу од крњег перфекта. Ова урођена експресија аориста умногоме ограничава његову употребу у многим перфектним значењима. Аорист бисмо стога у духу исте терминологије могли класификовати као *специјализовани претерити*.

На крају, поставља се питање степена граматикализације перфектности у српском језику. Перфектност се реализује у оквиру категорије темпоралности, и у том смислу изражавање перфектности карактерише одређена обавезност односно категоријалност: говорећи о прошлим догађајима, говорно лице *мора* да изабере неки претеритални облик – перфект или неки други. С друге стране, у темпоралном систему не постоји јак перфект коме би био супротстављен прави претерит; постоји проширени перфект коме су супротстављена два претеритална облика неспецификована по питању темпоралне оријентације. Изабравши перфект, говорно лице не изражава увек перфектно значење; изабравши аорист или крњи перфект, говорно лице може да изрази чисто претеритално значење, али не мора. Другим речима, избор претериталних облика у српском језику није увек аутоматски регулисан граматичким факторима, и постоји једна зона у којој се употреба ових трију претериталних облика делимично или потпуно преклапа. Ситуације овог типа су, када су у питању перфекти, пре правило, него изузетак.²⁷

²⁷ „Однако, как показывает сценарий эволюции перфектной формы, ее развитие никогда не приводит к формированию темпоральной системы с двумя прошедшими временами, которые были бы противопоставлены «удобным для описания» образом“ (Урманчиева 2016: 477; исти текст и у (Плунгян, Урманчиева 2017: 23)). Урманчиева не сматра да одсуство јасно изражене опозиције перфект / претерит представља показатељ евентуалне слабе граматикализованости перфекта: „Таким образом, некоторая семантическая «неуловимость» перфекта является не побочным эффектом ранней стадии граматикализации, а непременным условием существования перфекта в грамматической системе: если перфект утрачивает эти свойства, существует тенденция к обновлению оппозиции за счет создания новой перфектной формы. Вероятно, следует признать, что грамматические формы, в употреблении которых говорящий обладает определенной свободой, востребованы не только в сфере деривационной морфологии (напр., оценочные суффиксы типа деминутивов-аугментативов), но и в сфере сильно граматикализованных значений. В данном случае такая форма – перфект – занимает существенное место в глагольной системах [sic!] мира.“ (Урманчиева 2016: 478; скоро идентичан текст и у (Плунгян, Урманчиева 2017: 24)).

Цијирана лијерајура

- БЕЛИЋ, Александар. О употреби времена у српскохрватском језику (поводом расправа о томе проф. А. Мусића). *Јужнословенски филолог* VI (1926–1927): 102–132.
- БЕЛИЋ, Александар. О променљивости радног (прошлог) глаголског придева. *Наш језик* год. II, св. 2 (1934): 33–39.
- БЕЛИЋ, Александар. Прилози учењу о употреби времена у српскохрватском језику. *Јужнословенски филолог* XVII (1938–1939): 179–188.
- БЕЛИЋ, Александар. О глаголу са синтаксичке стране. *Књижевности и језик у школи* год. II, бр. 1 (1955): 1–9.
- БЕЛИЋ, Александар. *Историја српскохрватског језика*. Књ. II, св. 2 (*Речи с конјугацијом*). V неизмењено издање. Београд: Научна књига, 1973.
- БЕЛИЋ, Александар. О синтаксичком индикативу и релативу. *Изабрана дела Александра Белића*. Т. 13 (*О различитим језицима савременог језика*). Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 1999: 293–299.
- ВОЛКОВ, О. С., М. Ю. ПУПЫНИНА. Категорија перфекта в чукотско-камчатских языках. Т. А. Майсак, В. А. Плунгян и др. (одг. ур.). *Типология перфекта*. Н. Н. Казанский (ур.). *Acta linguistica petropolitana*. Труды Института лингвистических исследований, т. XII, ч. 2. Исследования по теории грамматики, вып. 7. Санкт-Петербург: Наука, 2016: 535–568.
- ВУКОВИЋ, Јован. Говор Пиве и Дробњака. *Јужнословенски филолог* XVII (1938–1939): 1–113.
- ГОРБОВА, Е. В. Перфектная семантика в русском языке и семантика перфекта в испанском. *Scando-slavica* vol. 60: 2 (2014): 275–321.
- ГРИЦКАТ, Ирена. *О њерфектју без њомојног глагола у српскохрватском језику и сродним синтаксичким њојавама*. Посебна издања, књ. ССХХIII, Институт за српски језик, књ. 1. Београд: САНУ, 1954.
- ИВИЋ, Милка. Систем личних глаголских облика за обележавање времена у српскохрватском језику. *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду* III (1958): 139–152.
- ИВИЋ, Павле. Систем значења основних претериталних времена у говору Галипољских Срба. *Јужнословенски филолог* XX, књ. 1–4 (1953–1954): 229–262.
- КЛАШКИН, В. Б. *Парадоксы границы в языке и коммуникации (монография)*. Серия «Аспекты языка и коммуникации», вып. 5. Воронеж: Воронежский государственный университет, О. Ю. Алейников.
- КЕРКЕЗ, Драгана. Претеритална времена и неочекиваност у српском језику (у поређењу са руским). Јелица Стојановић (ур.). *Српско језичко наслеђе на њосијору данашње Црне Горе и српски језик данас (Зборник радова са Међународног научног скуја одржаног у Херцег Новом 20–23. ајрила 2012. године)*. Никшић: Матица српска – Друштво чланова у Црној Гори, Одјелјење за српски језик и књижевност, 2012: 459–468.
- КЛИКОВАЦ, Душка. *Скријта за њредмеј Синџакса српског језика за грује 01 и 36 (њо новом насџавном њрограму)*. Скрипта. 2011–2012.
- КНЯЗЕВ, Ю. П. *Грамматическая семантика: русский язык в типологической перспективе*. Москва: Языки славянских культур, 2007.

- ЛЕБЕДЕВА, Г. Ф. Качественный и посессивный оттенки перфектного значения глагольных форм прошедшего времени. *Вестник Московского университета. Историко-филологическая серия* 3 (1959а): 141–151.
- ЛЕБЕДЕВА, Г. Ф. Употребление глагольных форм прошедшего времени совершенного вида в перфектном значении в современном русском литературном языке. П. С. Кузнецов (ур.). *Вопросы истории русского языка*. Москва: Издательство Московского университета (1959б): 208–226.
- МАЙСАК, Т. А. Перфект и аорист в ниджском диалекте удинского языка. Т. А. Майсак, В. А. Плунгян и др. (одг. ур.). *Типология перфекта*. Н. Н. Казанский (ур.). *Acta linguistica petropolitana. Труды Института лингвистических исследований*, т. XII, ч. 2. Исследования по теории грамматики, вып. 7. Санкт-Петербург: Наука, 2016: 315–378.
- МАЙСАК, Т. А., В. А. Плунгян и др. (одг. ур.). *Типология перфекта*. Н. Н. Казанский (ур.). *Acta linguistica petropolitana. Труды Института лингвистических исследований*, т. XII, ч. 2. Исследования по теории грамматики, вып. 7. Санкт-Петербург: Наука, 2016.
- МУСИЋ, Аугуст. Прилози науци о употреби времена у српскохрватском језику. *Глас Српске академије наука* СХХI (1926): 109–176.
- НЕДЯЛКОВ, В. П. Заметки по типологии результативных конструкций (перфектив, результатив, перфект, пассив). И. П. Сусов (ур.). *Предложение и текст в семантическом аспекте*. Калинин: Калининский государственный университет, 1980: 143–151.
- ПАДУЧЕВА, Е. В. *Семантические исследования: Семантика времени и вида в русском языке; Семантика нарратива*. 2-е изд., испр. и доп. Москва: Языки славянской культуры, 2010.
- ПИПЕР, Предраг и Иван Клајн. *Нормативна грамаџика српског језика*. Нови Сад: Матица српска, 2014.
- ПЛУНГЯН, В. А. *Введение в грамматическую семантику: грамматические значения и грамматические системы языков мира (учебное пособие)*. Москва: РГГУ, 2011.
- ПЛУНГЯН, В. А. К типологии перфекта в языках мира: предисловие. Т. А. Майсак, В. А. Плунгян и др. (одг. ур.). *Типология перфекта*. Н. Н. Казанский (ур.). *Acta linguistica petropolitana. Труды Института лингвистических исследований*, т. XII, ч. 2. Исследования по теории грамматики, вып. 7. Санкт-Петербург: Наука, 2016: 7–36.
- ПЛУНГЯН, Владимир Александрович, Анна Юрьевна Урманчиева. Перфект в старославянском: был ли он результативным? *Slověne* № 2, 2017: 13–56.
- ПОПОВИЋ, Људмила. *Конџирасџивна грамаџика српског и украјинског језика: џакус и евиденцијалносџ*. Београд: САНУ, 2014.
- ПОПОВИЧ, Людмила. Эвиденциальные функции глагольных форм прошедшего времени (аориста, усеченного перфекта, перфекта) в сербском языке. Björn Wiemer (ed.). *Studies in evidentiality marking in West and South Slavic*. Specimina philologiae slavicae, band 183. München, Berlin, Leipzig, Washington: Otto Sagner, 2015: 63–88.
- СИЧИНАВА, Д. В. Связь между формой и семантикой перфекта: одна неизученная закономерность. А. В. Бондарко, Г. И. Кустова и др. (ур.). *Динамические*

- моделу: *слово, предложеније, текст* (сборник статиа у чeстъ Е. В. Падучевој). Москва: Языки славянских культур, 2008: 711–749.
- СЛАДОЈЕВИЋ, Петар Ч. О имперфекту у српскохрватском језику. *Јужнословенски филолог* XX, књ. 1–4 (1953–1954): 213–228.
- СЛАДОЈЕВИЋ, Петар. О значењу аориста у српскохрватском језику. *Јужнословенски филолог* XXI, књ. 1–4 (1955–1956): 131–136.
- СТАНОЈЧИЋ, Живојин. Синтакса глаголских облика. Живојин Станојчић и Љубомир Поповић. *Грамаџика српскога језика. (уџбеник за I, II, III, и IV разред средње школе)*. 7. изд. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 2000: 382–404.
- СТЕВАНОВИЋ, М., Александар Стојићевић, Значење аориста и имперфекта у српскохрватском језику. – Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Razred za filološke in literaturne vede. Dela 3. Ljubljana, 1951, стр. 171, 80. *Јужнословенски филолог* XIX, књ. 1–4 (1951–1952): 272–287.
- СТЕВАНОВИЋ, М. Рефлективни глаголи и променљивост радног глаголског придева. *Наш језик* VII (1940): 196–205.
- СТЕВАНОВИЋ, М. Око значења аориста. *Наш језик*, н.с, књ. VIII, св. 5–6 (1957): 128–144.
- СТЕВАНОВИЋ, М. Још нешто о придевској функцији радног глаголског придева. *Наш језик*, н.с, књ. IX, св. 3–4 (1958): 86–92.
- СТЕВАНОВИЋ, М. Придевска служба трпног придева од глагола који немају тог облика. *Наш језик*, н.с, књ. XII, св. 7–10 (1962): 201–208.
- СТЕВАНОВИЋ, Михаило. *Функције и значења глаголских времена*. Београд: САНУ, 1968а.
- СТЕВАНОВИЋ, М. *Грамаџика српскохрватског језика за гимназије*. 6. изд. Цетиње: Обод, 1968б.
- СТОЈАНОВИЋ, Стефан. *Функционално-семантичко њолье њерфекџности у руском и српском језику*. Докторска дисертација. Београд, 2017.
- СТОЈАНОВИЧ, Стефан. Перфектность и резултативность и их резултаты (на примерах форм прошедшего времени и страдательного причастия прошедшего времени в русском языке). *Русский язык как инославянский вып.* VIII (2016): 59–73.
- СТОЈИЋЕВИЋ, Александар. *Значење аориста и имперфекта у српскохрватском језику*. Dela 3. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literaturne vede, 1951.
- ТАНАСИЋ, Срето. Синтакса глагола. Милка Ивић (ур.). *Синтакса савременог српског језика: њросџта реченица*. Београд: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига, Матица српска, 2005: 345–476.
- ТАНАСИЋ, Срето. Статус плусквамперфекта у српском стандардном језику. *Синтаксичке џеме*. 2. изд. Београд: Београдска књига, 2009: 69–77.
- ТАТЕВОСОВ, С. Г. *Акциональность в лексике и грамматике: глагол и структура события*. Москва: Языки славянской культуры, 2015.
- ТОММОЛА, Ханну. «Перфектное значение» в русской языке. *Studia slavica finlandensia* т. 10 (1993): 133–141.
- ТОШОВИЧ, Бранко. Прошедшее время в русском и сербскохорватском языках. *Studia russica* VIII (1985): 171–193.

- Тошович, Бранко. *Экспрессивный синтаксис глагола русского и сербского/хорватского языков*. Москва: Языки славянской культуры, 2006.
- Урманчиева, А. Ю. «Антиподы» перфекта в самодийских языках: ненецкое прошедшее время. Т. А. Майсак, В. А. Плунгян и др. (одг. ур.). *Типология перфекта*. Н. Н. Казанский (ур.). Acta linguistica petropolitana. Труды Института лингвистических исследований, т. XII, ч. 2. Исследования по теории грамматики, вып. 7. Санкт-Петербург: Наука, 2016: 475–534.
- Федотов, М. Л., О. Ю. Чуйкова. Русские делимитативные предикаты и семантика перфекта. Т. А. Майсак, В. А. Плунгян и др. (одг. ур.). *Типология перфекта*. Н. Н. Казанский (ур.). Acta linguistica petropolitana. Труды Института лингвистических исследований, т. XII, ч. 2. Исследования по теории грамматики, вып. 7. Санкт-Петербург: Наука, 2016: 67–83.
- Ханина, О. В., А. Б. Шлуинский. Энецкий перфект: дискурсивные употребления у эвиденциально-адмиративного перфекта. Т. А. Майсак, В. А. Плунгян и др. (одг. ур.). *Типология перфекта*. Н. Н. Казанский (ур.). Acta linguistica petropolitana. Труды Института лингвистических исследований, т. XII, ч. 2. Исследования по теории грамматики, вып. 7. Санкт-Петербург: Наука, 2016: 425–474.
- Шелякин М. А. *Категория аспектуальности русского глагола*. Москва: ЛКИ, 2007.
- BRABEC, Ivan, Mate Hraste i dr. *Gramatika hrvatskoga ili srpskog jezika*. Zagreb: Školska knjiga, 1952.
- BYBEE, Joan, Revere Perkins i dr. *The evolution of grammar: tense, aspect, and modality in the languages of the world*. Chicago, London: The University of Chicago Press, 1994.
- COMRIE, Bernard. *Aspect: an introduction to the study of verbal aspect and related problems*. Reprinted with corrections. Cambridge: Cambridge University Press, 1981.
- DAHL, Östen. *Tense and aspect systems*. Oxford, New York: Basil Blackwell, 1985.
- DAHL, Östen. Perfect. R. E. Asher, J. M. Y. Simpson (eds.). *The encyclopedia of language and linguistics*. V. 6. Oxford, New York, Seoul, Tokyo: Pergamon Press, 1994: 3000–3001.
- DAHL, Östen, Viveka Velupillai. The Perfect. Matthew S. Dryer, Martin Haspelmath (eds.). *The World Atlas of Language Structures Online*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary, 2013. <wals.info/chapter/68>. 5. 5. 2018.
- HAMBURGER, H. The nature of the perfect and the aorist in Russian. *Dutch contributions to the Tenth International Congress of Slavists, Sofia, Linguistics. Studies in Slavic and General Linguistics* 11. Amsterdam: Rodopi, 1988: 235–252.
- LINDSTEDT, Jouko. The perfect – aspectual, temporal and evidential. Östen Dahl (ed.). *Tense and aspect in the languages of Europe*. Berlin: Mouton de Gruyter, 2000: 365–383.
- MCCAWLEY, James D. Tense and time reference in English. Charles J. Fillmore, D. Terence Langendoen. *Studies in linguistic semantics*. New York, Chicago et al.: Holt, Rinehart and Winston, 1971: 96–113.

- MARETIĆ, T. *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*. Za štampu priredili Mate Hraste i Pavle Rogić. 3. nepr. izd. Zagreb: Matica hrvatska, 1963.
- MASLOV, Jurij S. Resultative, perfect and aspect. Vladimir P. Nedjalkov (ed.). *Typology of resultative constructions*. English translation edited by Bernard Comrie. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins, 1988: 63–85.
- MINOVIĆ, Milivoje. *Sintaksa srpskohrvatskog – hrvatskosrpskog jezika za više škole: rečenica, padeži, glagolski oblici*. Sarajevo: Svijetlost, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1987.
- MRAZOVIĆ, Pavica, Zora Vukadinović. *Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance*. Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Novi Sad: Dobra vest, 1990.
- NEDJALKOV, Vladimir P., Sergej Je. Jaxontov. Vladimir P. Nedjalkov (eds.). *Typology of resultative constructions*. English translation edited by Bernard Comrie. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins, 1988: 3–62.
- REICHENBACH, Hans. *Elements of symbolic logic*. New York: Macmillan, 1947.
- VUKOVIĆ, Jovan. Značenje i upotreba glagolskih oblika u srpskohrvatskom jeziku. Jovan Vuković. *Sintaksa glagola: studije*. Sarajevo: Zavod za izdavanje udžbenika, 1967a, 15–28.
- VUKOVIĆ, Jovan. Aleksandar Stojićević: Značenje aorista i imperfekta u srpskohrvatskom jeziku. Jovan Vuković. *Sintaksa glagola: studije*. Sarajevo: Zavod za izdavanje udžbenika, 1967b, 93–106.
- VUKOVIĆ, Jovan. Povodom najnovijih radova i interpretacija posvećenih imperfektu i aoristu. Jovan Vuković. *Sintaksa glagola: studije*. Sarajevo: Zavod za izdavanje udžbenika, 1967b, 275–312.
- ŽIVKOVIĆ, Sreten. Glavna funkcija perfekta. Mate Hraste, Ljudevit Jonke i dr. (ur.). *Zbornik u čast Stjepana Ivšića*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo, 1963: 415–420.

Извори

- АЛБАХАРИ, Давид. *Јеванђеље по мом оцу*. <korpus.matf.bg.ac.rs/korpus/mainmenu.php>. 5.5.2018.
- АНДРИЋ, Иво. *Проклећа авија*. <korpus.matf.bg.ac.rs/korpus/mainmenu.php>. 5.5.2018.
- БЕБАЦ. (форум) <bebac.com>. 5.5.2018.
- БЛИЦ. (дневне новине). <blic.rs>. 5.5.2018.
- ВАСИЋ, Драгиша. *Вишло*. <korpus.matf.bg.ac.rs/korpus/mainmenu.php>. 5.5.2018.
- КИШ, Данило. *Ноћ и магла*. <korpus.matf.bg.ac.rs/korpus/mainmenu.php>. 5.5.2018.
- МАРКОВИЋ, Горан. *Villa Sachino* (позоришни комад у четири чина са епилогом). <rastko.rs/rastko/delo/11862>. 6.5.2018.
- НЕДЕЉКОВИЋ, Душан. *Понедељак*. <korpus.matf.bg.ac.rs/korpus/mainmenu.php>. 5.5.2018.
- НОВАКОВИЋ, Мирјана. *Ситрах и његов слуга*. <korpus.matf.bg.ac.rs/korpus/mainmenu.php>. 5.5.2018.
- ПАВЛОВИЋ, Живојин. *Они више не њосиоје*. <korpus.matf.bg.ac.rs/korpus/mainmenu.php>. 5.5.2018.

- ПАНИЋ, Иван. *Куме, изгоре ти!* (цртица о стрпљењу и трпљењу). <rastko.rs/rastko/delo/10122>. 6.5.2018.
- ПЕРИШИЋ, Предраг. *Хероји* (позоришна комедија у два дела). <rastko.rs/rastko/delo/11854>. 6.5.2018.
- ПОЛИТИКА. (дневне новине). <korpus.matf.bg.ac.rs/korpus/mainmenu.php>. 5.5.2018.
- СТАНКОВИЋ, Борислав. *Нечистија крв*. <korpus.matf.bg.ac.rs/korpus/mainmenu.php>. 5.5.2018.
- ШЕВАРЛИЋ, Миладин. *Нови животи* (драма). <rastko.rs/rastko/delo/11861>. 6.5.2018.

Стефан Б. Стојановић

К ОСНОВНОМУ ЗНАЧЕНИЈУ СЕРБСКОГ ПЕРФЕКТА АКТИВНОЙ ДИАТЕЗЫ И ЕГО ТИПОЛОГИЧЕСКОЙ КЛАССИФИКАЦИИ

Резюме

Настоящая статья является попыткой типологической классификации сербского перфекта, то есть попыткой определить, в какой степени сербскому перфекту соответствует название *йерфектӣ*. У перфекта основным является перфектное значение, но сегодня его также можно использовать и в повествовании. Аорист и усеченный перфект тоже выражают перфектное значение, но данное значение для них не является основным; им не присуща какая-либо определенная временная перспектива. Перфект выражает целую гамму перфектных значений, в то время как аорист и усеченный перфект являются более специализованными формами, более ограниченными в выражении перфектной семантики. Мы определили перфект как расширенный неспециализированный перфект; аорист же и усеченный перфект мы определили как специализированный расширенный претерит и как специализированный расширенный перфект.

Ключевые слова: сербский язык, перфект, аорист, усеченный перфект, синтаксис глагола, славистика.

Stefan B. Stojanović

ON BASIC MEANING OF THE ACTIVE PERFECT IN SERBIAN AND ITS TYPOLOGICAL CLASSIFICATION

Summary

This paper is an attempt to typologically classify the Serbian perfect, i.e. to determine to what extent the perfect in Serbian can still be considered a perfect. The basic meaning of the Serbian perfect is indeed the one of perfect; however, the perfect can be used in narrative as well. The aorist and the truncated perfect also express the

perfect meaning; this meaning, however, is not their basic meaning; in fact, these two past forms are unspecified for temporal perspective. The perfect expresses the whole spectrum of perfect subtypes, whereas the aorist and the truncated perfect are more specialized forms, more limited in expressing perfect semantics. The perfect in Serbian was classified as the general expanded perfect, whereas the aorist and the truncated perfect were classified as the specialized expanded preterite, and the specialized expanded perfect, respectively.

Keywords: Serbian language, perfect, aorist, truncated perfect, verbal syntax, Slavic studies.